

Inhalt | Spis treści | Contents

Vorwort Przedmowa Foreword	5
Hanna Huhtasaari · Andrzej Kacorzyk	
Photographien Fotografie Photographs	
Teil Część Part 1	9
Teil Część Part 2	65
Teil Część Part 3	97
Essays Eseje Essays	
Auschwitz als Symbol Auschwitz jako symbol Auschwitz as a Symbol	111
Christoph Kreutzmüller	
Oświęcim heute Oświęcim dziś Oświęcim today	123
Tomasz Kobylański	
Soziale Medien und die Zukunft Media społeczne a przyszłość Social Media and the Future	135
der Erinnerung an Auschwitz pamięci o Auschwitz of Auschwitz Remembrance	
Stéphanie Benzaquen	
Orte Miejsca Locations	149
Über den Photographen O artyście About the Photographer	155
Autoren Autorzy Authors	156
Danksagung Podziękowania Acknowledgment	157

Vorwort | Przedmowa | Foreword

Hanna Huhtasaari

Bundeszentrale für politische Bildung | The Federal Agency for Civic Education

Andrzej Kacorzyk

Staatliches Museum Auschwitz-Birkenau | Auschwitz-Birkenau State Museum

AUSCHWITZ – Ort und Symbol der nationalsozialistischen Vernichtungsmaschinerie. Der Name der südpolnischen Stadt steht in der ganzen Welt für den Holocaust, den Völkermord. Er steht für den millionenfachen Mord an Juden, Polen, Sinti und Roma, sowjetischen Kriegsgefangenen und Menschen, die nach der NS-Rassenideologie nicht zur „Volksgemeinschaft“ gehörten.

Wenn wir den Begriff Auschwitz-Birkenau hören, löst dies zwangsläufig Bilder in unseren Köpfen aus: das Eingangsgebäude in Birkenau, die schneebedeckten Gleise und der Schriftzug „Arbeit macht frei“. Es sind symbolische Zeichen und konkrete materielle Spuren der Verbrechen.

Diese Bilder werden häufig in den Medien gezeigt, und sie sind in der breiten Bevölkerung bekannt. Dies könnte in uns das Gefühl befördern, dass wir bereits „alles“ über Auschwitz wissen. Bei deutschen Schülerinnen und Schülern lassen sich bei dem Thema Nationalsozialismus Überdruß und Langeweile beobachten, wobei Studien zeigen, dass das tatsächliche Wissen über den Nationalsozialismus lückenhaft ist.

AUSCHWITZ – miejsce i symbol narodowosocjalistycznej maszynarii zagłady. Nazwa tego miasta na południu Polski jest dla całego świata symbolem Holokaustu i ludobójstwa. Oznacza mord popełniony na Żydach, Polakach, Sinti i Romach, sowieckich jeńcach wojennych oraz ludziach, którzy zgodnie z rasową ideologią nazistów nie należeli do „wspólnoty narodowej” (Volksgemeinschaft).

Gdy słyszymy określenie Auschwitz-Birkenau, nieuchronnie w naszych głowach wyzwalają się obrazy: budynek wejściowy do Birkenau, pokryte śniegiem tory i napis „Arbeit macht frei”. To są symbole i realne materialne ślady zbrodni.

Te obrazy są często pokazywane w mediach i znane są szerokim rzeszom społeczeństwa. To może utwierdzać nas w przekonaniu, że wiemy „wszystko” o Auschwitz. U uczennic i uczniów w Niemczech obserwuje się przesyt i znudzenie tematem narodowego socjalizmu a jednocześnie badania pokazują, że rzeczywista wiedza na ten temat jest pełna luk.

Miejsce Pamięci i Muzeum Auschwitz-Birkenau ma ponad milionową frekwencję

AUSCHWITZ – site and symbol of the National Socialist extermination policy. All around the world, the name of the southern Polish town has become synonymous with the Holocaust and genocide. It stands for the murder of millions of Jews, Poles, Sinti and Roma, Soviet prisoners of war and others who the Nazis considered unfit for the “people’s community” (Volksgemeinschaft).

When we hear “Auschwitz-Birkenau,” our mind is inevitably filled with an array of images: the entrance building in Birkenau, the snow-covered tracks and the sign above the main gate that reads “Arbeit macht frei.” All of them symbolic signs as well as concrete traces of the crimes that took place.

But they are also images that are circulated in the media and are thus associated with a sense of familiarity among the general public – a state of mind which is often coupled with the presumption to always already know everything about Auschwitz. This attitude, in turn, has come to affect a sense of boredom and tedium among German students although their actual knowledge about National Social-

Mehr als eine Million Besucher verzeichnet das Auschwitz-Birkenau Museum und ist damit der am häufigsten besuchte historische Ort in Polen. Die Stadt Oświęcim mit ihren fast 40.000 Einwohnern besuchen indes die Wenigsten, obwohl die Stadt lediglich drei Kilometer vom ehemaligen Lager Auschwitz I entfernt liegt. Während andere Städte für ihre Baudenkmäler und sehenswerten Örtlichkeiten berühmt sind, für Kirchen, Museen oder Strände, verbindet man Auschwitz fast ausschließlich mit dem Zivilisationsbruch und dem größten Menschheitsverbrechen. Dabei gab es die Stadt lange vor dem Bau der deutschen nationalsozialistischen Lager, und es gibt sie bis heute. Wie lebt es sich in einer Stadt, die unmittelbar an das ehemalige KZ Auschwitz mit seinen vielen Nebenlagern grenzt, und wie geht die Stadt mit dem Spannungsfeld zwischen Alltag und Leben sowie der Geschichte des Ortes um?

2015 jährt sich die Befreiung des Konzentrationslagers zum 70. Mal. Überlebende werden bald nicht mehr von ihren Erfahrungen berichten können. Gleichzeitig prägen digitale Medien immer stärker die gesellschaftliche Kommunikation. Sie bestimmen zunehmend unser Verständnis von der Vergangenheit und schaffen neue

rocznie i jest najczęściej odwiedzany miejscem historycznym w Polsce. Samo miasto Oświęcim z jego prawie 40 000 mieszkańców odwiedzają nieliczni, mimo iż jego centrum oddalone jest zaledwie o trzy kilometry od byłego obozu Auschwitz I. Podczas gdy inne miasta znane są ze swoich osobliwości, zażytków i miejsc godnych zobaczenia, takich jak kościoły, muzea czy plaże, Oświęcim kojarzony jest prawie wyłącznie z upadkiem cywilizacji i największą zbrodnią przeciwko ludzkości. Przy tym miasto to istniało długo przed budową niemieckiego nazistowskiego obozu i istnieje dzisiaj. Jak żyje się w mieście, które graniczy bezpośrednio z byłym obozem Auschwitz, z jego wieloma podobozami i jak ono obchodzi się z tym pełnym napięcia obszarem pomiędzy codziennością i życiem a historią tego miejsca?

W 2015 roku obchodzić będziemy po raz siedemdziesiąty rocznicę wyzwolenia obozu. Ocaleni niedługo nie będą już mogli zaświadczać o swoich przeżyciach. Jednocześnie media cyfrowe wykuwają coraz mocniej rodzaj społecznej komunikacji. Coraz częściej określają nasze rozumienie przeszłości i tworzą nowe formy pamięci oraz pośrednictwo z historią. Jak zmieni się pamięć o Auschwitz? Przy zjawisku pośredniczenia w

ism is rather incomplete and fragmentary.

With more than a million visitors a year, the museum at Auschwitz-Birkenau is the most visited historical institution in Poland. The town of Oświęcim with a population of 40.000 however, gets hardly any visitors at all – despite the fact that it is situated a mere three kilometers from camp Auschwitz I. While other places are famous for their sites, churches, museums or beaches, Auschwitz is only ever associated with the collapse of civilization and the biggest crime against humanity – oblivious to the fact that the town pre-dated the Nazi-camps and that it has remained until this day. What is it like, living in a town that borders on the former KZ Auschwitz and all its sub-camps, and how do the people of Oświęcim navigate the balance between everyday living in their hometown, but also the very particular history of this place?

2015 marks the 70th anniversary of the concentration camps liberation. Soon there will be no survivors left alive to relate their experiences. At the same time, digital media is increasingly shaping forms of social interaction, affecting our understanding of the past and creating new ways of remembering and transferring history. How will this influ-

Formen des Erinnerns und der Vermittlung von Geschichte. Wie wird sich die Erinnerung an Auschwitz verändern?

Man kann bei der Geschichtsvermittlung im Internet gleichzeitig zwei Phänomene beobachten: Individualisierung bei der Nutzung von Geschichtsangeboten und Globalisierung der Erinnerungskultur bei bestimmten Themen und ihrer Rezeption. Diese Tendenzen verdeutlichen der zunehmende Strom von Tweets, Posts und Selfies auch von Besuchern ehemaliger Konzentrations- und Vernichtungslager. #Auschwitz in der Timeline zeichnet ein Porträt von Auschwitz in der Gegenwart.

Die digitalen Medien bieten insbesondere für junge Menschen heute auch einen virtuellen Zugang zu Gedenkstätten und ehemaligen Konzentrationslagern. Es lässt sich nicht voraussagen, wie wir in fünfzig Jahren an Auschwitz erinnern. Die Auseinandersetzung mit den Themen Nationalsozialismus und Holocaust sowie die Erinnerung an Auschwitz werden bleiben: on- wie offline.

Dieser Bildband möchte dazu anregen, eigene Wege einer Reflexion zu finden – einer Reflexion über die Vergangenheit und deren Bedeutung für die Gegenwart und die Zukunft. Es ist nicht unsere Absicht, in expli-

odborze historii w internecie zaobserwować można jednocześnie pojawiające się dwa fenomeny: indywidualne podejście przy korzystaniu z ofert historycznych oraz globalizację kultury pamięci niektórych tematów i ich recepcji. To ilustruje też wzrastający nawał tweetów, postów i selfie udostępnianych przez odwiedzających, także i tych odwiedzających byłe obozy koncentracyjne i miejsca zagłady. #Auschwitz na „osi czasu” kreśli portret Auschwitz w teraźniejszości.

Media cyfrowe oferują też szczególnie młodym ludziom dzisiaj wirtualny dostęp do miejsc pamięci i dawnych obozów koncentracyjnych. Trudno jest przewidzieć, jak za pięćdziesiąt lat będziemy pamiętać Auschwitz. Dyskusja na temat nazizmu, tak jak i Holocaustu oraz pamięć o Auschwitz pozostaną: tak samo on- jak i offline.

Ten album chciałby pobudzić do znalezienia własnych dróg refleksji na temat przeszłości i jej znaczenia dla nas teraz oraz w przyszłości. Nie chcemy nawiązywać bezpośrednio do ciągłych apeli o „*Nigdy więcej*” czy też wskazywać na oczekiwane społeczne zachowania. „*Nieostrość daje możliwość projekcji, niechęć i wyparcie znikają*”, tłumaczy fotograf Martin Blume.

Autorki i autorzy tego zbioru zajmują

ence the ways in which Auschwitz will be remembered?

There are two particularly noteworthy phenomena around the act of historical remembrance as it is enacted on the Internet: individualization of the ways in which historical sites are approached and engaged with, as well as the simultaneous globalization of a culture of remembrance when it comes to particular topics and their reception. This growing tendency is evident in the steady and increasing flow of tweets, posts and selfies by visitors of former concentration and extermination camps. #Auschwitz paints its own picture of how Auschwitz is portrayed and perceived in the present.

Especially for younger people, digital media offers a virtual access point to the memorial sites and former concentration camps. It is impossible to predict how we will remember Auschwitz fifty years down the line. But without a doubt, the engagement and confrontation with the legacy of National Socialism, the Holocaust and the memory of Auschwitz is far from over: on- as well as offline.

This illustrated book wants to encourage finding new ways of reflecting – reflecting on the past and its implications for the present

ziter Form an die Appelle des „*Nie wieder*“ anzuknüpfen oder auf erwartetes soziales Verhalten zu verweisen. „Unschärfe bietet die Möglichkeit eigener Projektion, Abwendung und Verdrängung werden vermieden“, erklärt der Photograph Martin Blume.

Die Autorinnen und Autoren des Bandes beschäftigen sich mit dem Konzentrations- und Vernichtungslager Auschwitz, aber auch mit der angrenzenden Stadt Oświęcim, und teilen uns ihre Versuche mit, eine Antwort auf die Frage zu finden, welche Bedeutung Auschwitz in der Zukunft haben wird. ■

się obozem koncentracyjnym i zagłady Auschwitz, ale też granicznym miastem Oświęcim i dzielą się próbami odpowiedzi na pytanie, jakie znaczenie będzie miał Auschwitz w przyszłości. ■

and even the future. It is not our intention to simply add our voices to those loudly crying “*Never again!*”, and we have no interest in pointing fingers at social behaviors that are to be expected. According to photographer Martin Blume, “*vagueness offers up a space for one’s own projection, sidestepping dismissal and denial.*”

The authors of the included essays discuss the concentration and extermination camp Auschwitz, but also the neighboring town of Oświęcim. Through their texts, they take us along on their quest for an answer to the question of what meaning and significance Auschwitz will hold in the future. ■

Translation from German: Jos Porath